

Mehmet Âkif Aydın, *Osmanlı Hukuku: Devlet-i Aliyye'nin Temeli*,
Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İSAM Yayınları, 2020, 436 s.

Değerlendiren: Ayşe Şimşek

Mehmet Âkif Aydın'ın kaleme aldığı *Osmanlı Hukuku: Devlet-i Aliyye'nin Temeli* adlı eser, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi tarafından yürütülen İkinci Klasik Dönem projesi kapsamında yayınlanmıştır. Bu projenin hedefi, İslam medeniyetinin H. 7-13. (M. 13-19.) yüzyıllar arasındaki entelektüel birikimini araştırmaktır.

Osmanlı Devleti fethettiği topraklarda sağlam adımlarla ilerlerken bu topraklarda tercih ve takdir edilmesinin en önemli sebeplerinden birini de inşa ediyordu, adalet. Atalarından yani önceki Türk İslam devletlerinden bazı özellikleriyle devraldığı da iddia edilen temel hukuk kurallarıyla kendine has adalet anlayışını gittiği yerlere taşıymaktaydı. Osmanlı Devleti bu adalet anlayışını fethettiği tüm topraklarda yeni bir üslup katarak kendi hukuk sistemiyle temellendirmişti. Osmanlı hukuk sisteminin klasik dönemi olarak da tanımlanabilen ilk beş asır içerisindeki gelişimini anlatan bu eser, sistemin uygulanışı konusunda detaylı bilgiler verirken görüş ayrılıklarına da yer vererek araştırmacılara katkı sağlamaktadır.

Mehmet Âkif Aydın, son dönemlerde yürüttüğü “İstanbul Kadı Sicilleri”, “İstanbul Tarihi” gibi projelerle ve Osmanlı hukuk tarihi alanındaki çalışmalarıyla öne çıkmaktadır. Tanıtımı yapılan eser; önsöz, giriş, on bölüm, sonuç, ekler, kaynakça

@ Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi. ayse.simsek@karabuk.edu.tr

id <https://orcid.org/0000-0001-6006-2746>

© İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/D0306
insan & toplum, 2021.
insanvetoplum.org

ve dizin bölümlerinden oluşmaktadır. Eserde yazar, Osmanlı hukukunun klasik dönemi olarak isimlendirilebilecek Tanzimat'la birlikte Batılılaşmaya doğru evrilen gelişmelerden önceki ilk beş asrı hakkında bilgi vermektedir.

Önsöz'de yazar, Osmanlı hukukunun bir ilmî disiplin olarak ilahiyat, hukuk ve tarih alanlarının kesiştiği bir noktada yer aldığını ifade etmektedir. Osmanlı hukukuna başlarken İslam hukukunu lisans seviyesinde bilmenin gerekliliğine değinen yazar, günümüzde adı geçen alanların hiçbirinde sadece İslam hukuku alanında lisans düzeyinde eğitim verilemediğinden ve araştırmacıların yeterli lisans eğitiminden yoksun bir şekilde lisansüstü çalışmalara başlamasından yakınmaktadır. Ayrıca Osmanlı hukuku çalışmalarının zorlukları konusunda Arapça bilgisi açısından ilahiyatçıların, hukuk alt yapısı nedeniyle hukukçuların, tarih formasyonuna sahip olmaları ve eski metinleri daha rahat okumaları açısından tarihçilerin avantaj sahibi olduğunu düşünmektedir. Osmanlı hukuk çalışmalarının zorluklarının yanında Yazara göre Osmanlı arşivinde belgelerin tasnif edilmesi ve internette erişime açılması gibi araştırmacılar açısından yaşanan kolaylıklar, Osmanlı hukuk tarihi çalışmalarına derinlik kazandırması ve nitelikli değerlendirmelere imkân vermesi açısından sevindirici görülmektedir.

Giriş bölümünde yazar, Osmanlı hukuk sisteminin başarılı olmasının sebepleri arasında yer alan, halkın yararını gözeten ve beklentileri karşılayan adaletli uygulamaları sayarak örnekler vermektedir. Yazara göre Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından itibaren doğru kararlar alma ve doğru davranabilme hususundaki başarısı, bilgisine güvendikleri ilmiye sınıfına danışmasına bağlıdır. Nitekim ilk dönem vezirler ilmiye sınıfından seçilmiştir. Ona göre Osmanlı hukuku yargı kurumlarıyla ve uyguladığı hukuk sistemiyle kendinden önceki devletlerdeki kurumlardan ve kurallardan etkilenmiştir. Fakat tamamıyla aynı da olmamıştır. Osmanlı hukuku şeri hukuk ve örfi hukuk sistemini içinde barındıran kendine özgü bir sistemdir. Osmanlı topraklarında İslam hukuku yürürlük kazanmış, kendi yorumuyla zenginleşmiş ve uygulama zenginliği oluşturmuştur.

Birinci bölümde, Osmanlı hukukunun genel yapısı başlığı altında öncelikle Osmanlı hukukunun şeri ve örfi olmak üzere ikili yapısı hakkında genel bilgiler verilmektedir. Osmanlı medreselerinde tedaris faaliyetlerinin erken dönemden itibaren başlaması ve gelenek haline gelen ilim yolculukları vesilesiyle pek çok âlimin Osmanlı topraklarına geldiği belirtilmektedir. Kurduğu medreselerle Osmanlı Devleti, kendi hukukçularını ve idarecilerini yetiştirmek istediği anlaşılmaktadır. Osmanlı, Anadolu Selçuklularından devraldığı mirasla şeri hukuku devam ettirmiştir. Osmanlı yöneticileri İslam hukukunda ayrıntılarıyla düzenlenmemiş olan ve düzenlenme

yetkisinin devlet başkanına bırakıldığı alanlarda kendi yetkilerine dayanarak örfi hukuk kuralları oluşturmuşlardır. Tımar kanunlarıyla ilgili birtakım örneklerden hareketle yazar, örfi kanunların Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren ihtiyaç oldukça yürürlük kazandığını ifade etmektedir. Fatih dönemine kadar dağınık halde bulunan örfi hukuk normları o dönemde kanunnameler olarak tedvin edilmiştir. Osmanlı'da zaman içerisinde münferit olarak belirlenen örfi hukuk kuralları ayrı bir hukuki yapı haline gelmiş ve Fatih döneminde "örf-i münif-i sultânî" ismiyle adlandırılmıştır. Bu ikili yapı, çeşitli Osmanlı belgelerinde birlikte zikredilmiştir. Osmanlı hukukçularının ve idarecilerinin şer' ve kanun olmak üzere ikili yapıyı kabul ettikleri ve bir bütünün parçaları olarak değerlendirdikleri anlaşılır. XVII. yüzyıl sonrası arazi, vakıf hukuku, esnaf ve zanaatkârların nizamları konusunda bu ikili yapıya atıflar bulunmaktadır. Ardından şeri hukukun doğuşu hakkında bilgiler veren yazar, din olarak İslam'ın benimsendiği toplumlarda hukuk sistemlerinin bu inancın gereği olarak İslam'a göre şekillendiğini ifade etmektedir. Yazar, İslam hukukunun sivil içtihatlar yoluyla ilmî otorite çerçevesinde geliştiğine ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan önce oluşumunu tamamladığına işaret etmektedir. Yazar, siyaset-örfi hukuk ilişkisi üzerinde de durmakta ve örfi hukukun temellerinin Osmanlı öncesindeki örneklerine dikkat çekmektedir. İslam hukukunun daha çok kişiler arasındaki ilişkileri ayrıntılı olarak düzenlediğini, onun dışındaki meselelerde genel prensipler ortaya koyduğunu belirterek devletin idari ve siyasi yapısı konusunda temel kaynaklarda bağlayıcı hükümlerin bulunmaması nedeniyle örfi hukukun müçtehitlerin içtihatlarından ziyade devlet tecrübesi ve tarihî mirasla geliştiğini ifade etmektedir. Yazar, tazir suç ve cezaları, örfi vergiler, arazi hukuku gibi örfi hukuk alanlarından örnekler vermektedir. Örfi hukukun kaynağı olan ve örf olarak tanımlanan mahalli örf ve âdetlerin kanunnamelerin malzemesini oluşturduğunu ve padişahın fermanıyla kanun haline getirilip uygulandığını ifade etmektedir.

İkinci bölümde, kanunnamelerin örfi hukuk için ne anlam ifade ettiği anlatılmaktadır. Yazar, kanunnamelerin Osmanlı öncesi kökenlerinin olduğuna ihtimal vermektedir. Kanunnamelerin elimizde bulunan örneklerinin Fatih dönemine ait olduğu belirtilmektedir. Fakat elde bulunan kanunnamelerde daha önceden benzerlerinin varlığına atıflar bulunmaktadır. Bu atıflara Osman Gazi'nin bâc uygulaması, Orhan Gazi'nin kardeşi Alâeddin Bey'e atfedilen ve günümüze somut belge halinde ulaşmayan Osmanlı kanunları, tımar sistemi hakkındaki ilk mali-hukuki esaslar, vezirlik, defterdarlık, nişancılık ve kadılıkla ilgili esaslar gibi Fatih dönemine kadar dağınık halde gelen hususlar örnek verilebilir. Ayrıca kanunnamelerin türlerini ve hangi usul takip edilerek hazırlandığını, zaman içerisinde içerik olarak geçirdiği gelişim sürecini açıklamaktadır.

Üçüncü bölüm, şeri ve örfi hukuk ilişkisi başlığını taşımaktadır. Bu bölümde yazar, örfi hukukun belirlenmesinde padişahın rolü, kanunlaştırma esnasında şer‘ tarafının sınırlamalarına maruz kalıp kalmadığı, bu rolün Osmanlı Devleti’nin varlığı süresince değişikliğe uğrayıp uğramadığı gibi sorulara cevaplar aramaktadır. Yazar, bu konudaki fikir çeşitliliğini aynı fotoğrafa baktığı halde içinde bulunduğu kültürel ve siyasi ortamın, dinî, siyasi, ideolojik aidiyetlerin farklı görmeye neden olduğunu ifade etmektedir. Şeri ve örfi hukukun oluşumu birbirinden farklıdır. Şeri hukuk, siyasi otoriteden bağımsız İslam âlimlerinin içtihatları ile oluşmaktadır, örfi hukuk ise siyasi otoritenin onayı ile kanun haline gelmekte ve yürürlük kazanmaktadır. Farklı şekilde üretilmiş olmaları şeri ve örfi hukukun bütünüyle birbirinden farklı olduğu ve çeliştiği anlamına gelmemektedir. Zira şeri hukuku bilen kişilerin örfi hukuk kurallarını oluşturmuş olmaları, örfi hukukun şeri hukuku yok sayamayacağı anlamına gelmektedir. Yazar, örfi hukukun yürürlük kazanmadan önce ehl-i şer‘in kontrolünden geçip geçmediği konusuna araştırmacıların farklı yönde görüşlerine değinerek açıklamaktadır. Esasında bu tartışmanın yersizliğine değinen yazar, örfi kanunları hazırlayan nişancıların İslam hukukunu bilen kişiler olması, ilk dönem vezirlerinin ilmiye kökenli olması, örfi kanunların divandan geçmesi nedeniyle kazaskerlerin bilgisi dâhilinde hazırlanmış olması gibi çok yönlü denetim mekanizması içerisinde oluştuklarına dikkat çekmektedir. Kanunnameler, bazı araştırmacıların iddia ettiği gibi şeyhülislamın denetiminden geçmemiş olsa bile buna ihtiyaç hissetmemelerinden kaynaklanabileceğini izah etmektedir.

Yazar, şeri ve örfi hukukun birbirini tamamlayan bir hukuk sistemi olmasına dikkat çekmektedir. Şeri hukuk ile örfi hukukun düzenlediği alanlara değinen yazar, şeri hukukun düzenlediği aile hukuku, vakıf hukuku, yargılama hukuku alanlarındaki örfi hukuk uygulamalarını zikretmektedir. Ayrıca şeri hukuk alanında Osmanlı yönetiminin resmî mezhebi belirleme yetkisinin olması aslında tüm hukuki uygulamalara müdahale olarak değerlendirilebileceğini ifade etmektedir. Şeri hukuka uygunluğu açısından ceza hukukuna değinen yazar, en çok bu konuda farklı görüşler olduğunu ifade etmektedir. Bu sebeple İslam ceza hukukunu kısaca anlattıktan sonra had ve kısas gerektiren suçlar dışında kalan ve tazir adı verilen gruba dikkat çekmektedir. İslam hukukunda tazir suç ve cezalarının düzenlenmesi ilmî ve siyasi otoriteye bırakıldığı için Osmanlı kanunnameleri bu gruptaki uygulamaları düzenlemiştir. Yazara göre şeri ve örfi hukuk ilişkisinin yanlış veya eksik değerlendirilmesinin sebeplerinden biri de meselenin bugünün kanun mantığıyla hazırlandığının düşünülmesi ve buna göre yorumların yapılmasıdır. Osmanlı kanunnamelerinde kanuna konu olan meseleler tümüyle zikredilmez ve hukukçularca bilinen tekrarlar yazılmayıp sadece işaret edilirdi. Bu hususun göz

ardı edilmesi yanlış değerlendirmelere sebebiyet vermektedir. Ayrıca yazar, kardeş katli konusunda değerlendirmelerde bulunmuş ve netice olarak devletin geleceği açısından bakıldığında farklı, masum bir kimsenin isyan etme ihtimaline binaen idam edilmesi açısından değerlendirildiğinde farklı bir resim ortaya çıktığını ifade etmiştir. Kardeş katli uygulamasının hukuki meşruiyetinin savunmanın kolay olamayacağını fakat siyasi açıdan yerindeliğinin söylenebileceğini ileri sürmektedir.

Mehmet Âkif Aydın, vakıf hukuku başlığı altında önce Osmanlı hukuk tarihinde icareteynli vakıfların nasıl işlediğini, hangi sebeple ve ne zaman uygulanmaya başladığını, kiracılara sağladığı imtiyazları, örfi hukukla belirlenen intikal şekilleri ve zaman içerisindeki gelişimini açıklamaktadır. Osmanlı hukuk tarihinde mukâtaalı vakıfların ne şekilde uygulandığı, icareteynli vakıflarla benzer ve farklı yönleri, örfi intikal usulleri gibi hususlar anlatılmaktadır. Daha sonra para vakıfları ve muâmele-i şer'iyenin Osmanlı hukuk tarihi içerisindeki gelişimi, şeri hukuk açısından nasıl değerlendirildiği, zaman içerisinde İslam hukukçuları arasında yaşanan görüş ayrılıkları ve nedenleri açıklanmaktadır. Yazara göre Osmanlı hukukçularından pratik uygulamayı önceleyenler, İslam hukukuna şekli uygunluğu yeterli saymış ve para vakıflarını meşru görmüşlerdir. İslam hukukunda teorik tutarlılığı önemseyenler ise para vakıflarını meşru görmemişlerdir.

Mahkemeler başlığı altında dördüncü bölümde, klasik Osmanlı mahkemesinin kökenleri, örneklerinin en gelişmiş hâli olması, bir bütünün parçaları olan şeri ve örfi hukuku uygulayan tek hâkimli mahkeme olması gibi özelliklerine açıklık getirilmektedir. Mahkemelere kadı tayininin nasıl ve hangi kurumlar aracılığıyla yapıldığı, zaman içerisindeki uğradığı değişiklikler de anlatılmaktadır. Kadıların önceleri süresiz olarak tayin olunmalarına rağmen yazarın da belirttiği üzere nüfusun artması, ekonomik problemler ve yüksek statü sağlayan memuriyet imkânı nedeniyle genç nüfusun medreselere yönelmesi gibi sebeplerle mülâzemet usulüyle kadıların ve zamanla diğer memurların süreli tayin olunmaya başladıkları görülmektedir. Yazar, kadıların geçim sıkıntıları ve yaşadıkları problemlere dikkat çekmektedir. Osmanlı döneminde kadıların gelirsiz kalması, onları hukuki olmayan bazı uygulamalara itmiştir. Kadıların maaşları konusuna açıklık getiren yazar, yeknesak bir uygulamadan ziyade tımar tahsisi, vakıf gelirlerinden ulufe dağıtılması, ardından harç sistemine geçilmesi gibi bazı uygulamalardan örnekler vermektedir.

Kadıların yardımcıları, nâib, kâtip, şühûdü'l-hâl, kassam, muhtesip, muhızır başlıklarıyla anlatılarak görevleri hakkında bilgi verilmektedir. Yine yargılama süreci, idari yetkileri ve ehli örfü denetleme yetkisi gibi konulara örnekleriyle değinilmektedir.

Beşinci bölümde, halkın her türlü istek ve şikâyetlerini dinleyen divanlar ve diğer yargı kurumlarından bahsedilmektedir. Yazar bu bölümde adaletin önemini, Osmanlı öncesi divan işlevi gören kurumları ve Osmanlı dönemi benzer kurumları açıklamaktadır.

Osmanlı mahkemelerinde Nizamiye mahkemelerine değin tek dereceli uygulama olup klasik dönemde sistematik bir temyiz usulü bulunmamaktadır. Bu bölümde divanların çeşitleri, özellikleri, ne tür davalara baktıkları, birbirlerinden farklı yönleri, yargının yükünü hafifleten bazı kuruluşlar gibi konulara değinilmektedir.

Altıncı bölüm, Osmanlı hukukunda resmî mezhep anlayışı başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Mehmet Âkif Aydın, İslam hukuk tarihinde mezheplerin oluşumunu özetlemektedir. Türk hukuk tarihi ve Osmanlı hukuk tarihi açısından Hanefi mezhebinin ayrıcalıklı yerine değinen yazar, bu mezhebin yaygınlaşma sebeplerine cevaplar vermektedir. Hukuki istikrarın ve birliğin sağlanması açısından bir mezhebin uygulanması ve zamanla kadıların bu yönde yetiştirilmeleri ve hükümdarın kadılarla aralarındaki bir tür vekalet ilişkisi gereği bazı hususlarda kadıların görevlerinin sınırlandırılabilmesinin kabul edildiği ifade edilmektedir. Yazar, Osmanlı Devleti'nde mezhep uygulamasının altı asırlık tarihi içerisinde nasıl uygulandığını ele almaktadır.

16. yüzyılın ortalarına doğru kadı ve müftü beratlarında kaza ve fetvanın Hanefi mezhebine göre yapılacağı belirtilmiştir. Ebussuûd Efendi'nin bu konuda rolü büyüktür. Hanefi mezhebinde birden fazla görüş bulunduğu ise "esahh-ı akvâle göre hüküm" vereceklerdi. Yazar, para vakıflarında Hanefi mezhebinde Züfer'in görüşünün benimsenmesi ve İmam Muhammed'in tam ehliyetli kızın evliliğinde ebeveyninin rızasının aranması görüşünün benimsenmesi, sebb-i nebî gerçekleşmiş ise ve itiyat haline gelmişse tövbe etse bile diğer mezheplerin benimsediği tövbesinin kabul edilmemesi gibi örnekler vererek Hanefi mezhebinin hâkim görüşü dışında kararları zikretmiştir. Osmanlı sınırlarına dahil olan ve farklı mezheplerin benimsediği topraklarda Hanefi kadılarına diğer mezheplerden naip atanmış ve yaşanan problemleri kendi mezheplerine göre çözüme kavuşturulması benimsenmiştir. Osmanlı, Arap ülkelerindeki mezhep çeşitliliğine saygı göstermiş ve mahkemelerde gerekli tedbirleri alarak benimsenen mezhebe göre hüküm verme konusunda düzenlemelerde bulunmuştur. Yazarın dikkat çektiği Kanuni'nin Mekke'de dört mezhep fıkhının öğretildiği medrese inşa ettirmesi örneği önemlidir. Yazar, tek mezhebe göre hüküm verilmesinin benimsenmesinin sebepleri arasında Şiiliğe dönüşen Safeviyye tarikatı, Şah İsmail'in etkisinin azaltılması ve Sünni inancın korunmasını zikretmektedir.

Yazar ayrıca resmî mezhep uygulamasının bazı olumsuz yönlerine de değinmiştir. Örneğin; bu uygulama yeni gelişen durumlarda hukuk kendini yenileyemediğinden hukukun gelişimi olumsuz etkilenmiştir. Yazar, resmî mezhep uygulamasının 20. yüzyılın başlarına kadar devam ettiğini ifade etmekte, Mecelle ve Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nden kısaca bahsetmektedir.

Yedinci bölüm, fetva, fetva ve kaza ilişkisi başlığındadır. Öncelikle bu bölümde fetvanın İslam hukuk tarihindeki yeri, anlamı, İslam tarihi içerisindeki seyri, kimlerin fetva verdiği, fetvanın İslam hukuk tarihine iki yönlü katkısı ele alınmıştır. Osmanlı uygulamasında fetva konusunda mahkemede tarafların kendi haklılıklarını ispat etmek üzere fetvaya başvurdukları olmuştur. Böylece fetva, mahkemede kadılara karar vermesinde yardımcı olmaktadır. Fetvaların kadıları bağlayıcı özelliği olmasa da fetvadan tamamen bağımsız davrandıklarını söylemek de zordur. Osmanlı'da fetva veren müftüler, fetvaların veriliş formatı, fetvaların kadıları bağlayıcılığı konusu, Hanefi mezhebinde birden fazla görüş bulunduğu esahh-ı akvâle göre hüküm ve fetva verilmesi gerekliliği, müftülerin belli bir tarihten sonra kadıların görev yaptıkları yerlere tayin edilmeleri, müftülerin verdikleri fetva karşılığında aldıkları vergi, fetva derlemeleri gibi konular hakkında yazar bilgi vermektedir. Bu bölümde yazar, şeyhülislamlık başlığında şeyhülislamlığın Osmanlı tarihindeki serüvenine değinmektedir. Son olarak bu bölümde yazar, maruz usulüne açıklık getirmektedir.

Sekizinci bölümde, Osmanlı hukukunun bilgi ve yürürlük kaynakları hakkında bilgi verilmektedir. *Mecelle*'ye kadarki resmî kanunlaştırma öncesi kaynaklar incelenmiştir. Osmanlılardan önce İslam devletlerinde yarı resmî tedvin edilen fetva kitapları hazırlanmıştır. Bu eserler, mahkemelerde kadılara ve müftülere yardımcı ilmî eser özelliğindedir. Osmanlı hukuk tarihi boyunca özellikle Hanefi mezhebinde çok sayıda fıkıh literatürü oluşmuştur. Ayrıca fetva derlemeleri hazırlanmıştır. Yazar bu bölümde bilgi ve yürürlük kaynaklarını kitaplar, fetva mecmuaları, kanunnameler, şer'îyye sicil defterleri başlıklarıyla incelemektedir.

Dokuzuncu bölümde, gayrimüslimler başlığı altında Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimlerin hukuki statüleri ve hakları konusunda bilgi verilmektedir. Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimlerin zımmî ve müste'men statüleri, din ve vicdan hürriyeti çerçevesinde evlenme boşanma gibi hukuki işlemleri kendi hukuklarına göre yaşama hakları, cemaat mahkemelerinin meşruiyeti, Osmanlı mahkemelerine başvurma haklarından bahsedilmektedir.

Son bölüm, Osmanlı hukukunun problemleri yılları ve problemleri başlığındadır. Bu bölümde yazar, 1800'lü yıllardan sonra Osmanlı hukukunda meydana gelen

gelişmelerden (problemlerden) bahsetmektedir. Problemler idari-mali ve hukuki-adli alanda olmak üzere iki alanda kendini göstermiştir. Bunlar arasında Osmanlı mali durumunun bozulmasıyla birlikte ehl-i örfün suistimallerinin artması, hukuk dışı uygulamaların yaygınlaşması, ehl-i şer‘in, ehli örfün usulsüzlüklerine karşı durmada yetersiz kalmaları, ilmiye sınıfının zayıflaması, liyakatin gözetilememesi, kadıların görevlerindeki hukuksuzlar gibi konular zikredilmektedir.

Sonuç bölümünde yazar, üç kıtada ve altı asır boyunca hükümlenmiş Osmanlı'nın hukuki yapısının araştırmalara konu olmasının önemine değinmektedir. İslam tarihinde benzeri görülmemiş zengin arşiv belgeleri günümüze ulaşmıştır. Yazar, sonuç bölümünde eserinde bahsettiği konuları kısaca özetlemekte ve beş asırlık Osmanlı hukuk tatbikatını değerlendirmeye çalıştığını ifade etmektedir. Eserin son kısmında ekler yer alır. Bu bölümde yazarın kitapta çeşitli bölümlerde bazı konulara verdiği örnek 18 arşiv belgesinin transkripsiyonu yer almaktadır. Eser, kaynakça ve dizin ile sonlanmaktadır.

Eserin öne çıkan özelliklerinden biri, klasik dönem Osmanlı hukuku hakkında arşiv belgelerinden yeterince faydalanmış olmasıdır. Böylece hukuk teorisinin uygulanışına dair zengin örneklere ulaşmıştır. Yazım üslubu bakımından her ne kadar tekrara düşmemeye çalışılsa da önemli ölçüde tekrarların olduğu görülmüştür. Tarih çalışmalarının özellikle de yüzyılları kuşatan bir zaman dilimindeki gelişmelerin değerlendirilmesi esnasında kaçınılmaz olan tekrarları en aza indirmek üzere yazar tarafından ilgili yerlere atıflar ve bağlantılar yapılmaya çalışılmıştır.

Eser, Osmanlı hukukunda yer alan tüm konuları tek tek açıklamaktan ziyade tarihte ve günümüzde tartışılacak meseleleri ve bunlarla ilgili görüş ayrılıklarını ele almaktadır. Tartışmalı meselelerdeki görüşleri ve bu görüşlerin sebeplerini çoğu zaman net bir şekilde ortaya koyduktan sonra yazar, kimi zaman açıkça tercihte bulunmakta kimi zaman tercihini ima etmektedir. Hukukçu kimliği ve mesleki tecrübesi sayesinde Osmanlı hukukunu bütüncül bakış açısıyla değerlendirebilen yazar, meseleler arasında ilişkiler kurmaktadır. Ayrıca yazar, daha önceden yayınlamış olduğu bazı çalışmalarını geliştirip bu esere ilave ederek eseri zenginleştirmektedir.